

II. A szovjet csapatok hadrendje

A szovjet csapatok hadműveleteinek értékeléséhez szükséges a Budapestet ostromló szovjet alakulatok hadrendjének bemutatása.¹² Sajátos módon a pesti és a budai oldal ostromát nem egy parancsnokság felügyelte. Míg a pesti oldalon a 18. önálló gárda-lövészhadtest törzse vette át az összes ostromló csapat feletti parancsnokságot, addig a budai oldalon a harcvezetés a 46. hadsereg feladata maradt 1945. január 18-ig. Január 11-én a 18. gárda-lövészhadtest törzséből hozták létre a „Budapesti Csoportot” (koordinálva a légierő és a Dunai Flottilla akcióit is), de ez a csoport továbbra is csak a pesti oldal hadműveleteiért volt felelős. A pesti oldal elfoglalását követően, amikor a 18. önálló gárda-lövészhadtest Budára települt, vette át a harcvezetést a 46. hadseregtől.

1945. február 11-én az ostromlók hadrendje (északról délre haladva) a következő volt:

Alakulat	Élelmezési létszám ¹³	Lövegek	Bevetés helye
18. gárda-lövészhadtest törzs	1169	-	Budakeszi
75. hadtest törzs	800	-	Filatori utca, Viharhegy
109. gárda-lövészadosztály	4090 ¹⁴	48	Margit körút – észak
180. lövészadosztály	3503	49	Gyógyfű utca–Margit körút
37. hadtest törzs	856	-	Tárogató utca, Lipótmező
297. lövészadosztály	3481	33	Déli pályaudvar–Krisztinaváros
25. gárda-lövészadosztály	3389	54	Hegyalja út
316. lövészadosztály	4212	66	Gellérthegy
83. tengerészgyalogos dandár	2524	35	Gellérthegy
108. gárda-lövészadosztály	4090	5	Déli pályaudvar
320. lövészadosztály	3342	46	Gellérthegy

¹² A hadrend összeállításához több forrást is igénybe kellett venni. Az alapadatokat a 18. gárda-lövészhadtest hadinaplója is tartalmazza. A közvetlen egységek azonban ebben csak részben szerepelnek. Utóbbiakat a 2. Ukrán Front havi állományjelentései tartalmazzák, de az NKVD egységek ebben sincsenek benne. Ebből is adódik, hogy a közölt hadrend nem tekinthető teljesnek.

¹³ A létszám az 1945. február 1-i adatot tartalmazza. Ennél a 11-i létszám legfeljebb 5%-al lehetett kisebb.

¹⁴ Egy ezred nélkül.

Alakulat	Élelmezési létszám ¹³	Lövegek	Bevetés helye
317. lövészadosztály	5029	58	Lenke tér
337. lövészadosztály	kb. 5000		Budaörs csoporttartalék
336. NKVD ezred	kb. 1000		Húvösvölgy
134. NKVD ezred	kb. 1000		Húvösvölgy-Budakeszi
Összesen	43485	394	

A Budát ostromló lövészerők és hadosztályközvetlen tüzérség 1945. február 11-én¹⁵

Alakulat	Létszám	Lövegek	Bevetés helye
16. áttörő tüzérhadosztály			
- 49. könnyű tarackos dandár	kb. 1000	?	?
- 61. ágyús dandár	1395	31	?
- 52. tarackos dandár	1662	67	Kelenvölgy, Lenke tér
- 90. nehéz tüzér dandár	915	28	Óbuda
- 109. nagy hatóerejű nehéz tarackos dandár	1234	23	75. hadtest sávja
- 14. aknavető dandár	kb. 1300		Csörsz utca-Kíssvábhegy
5. gárda áttörő tüzérhadosztály törzs	kb. 200		
- 95. nehéz tüzérdandár	kb. 1000	?	317. lövészadosztály sávja
- 18. nagy hatóerejű gárda tarackos dandár	kb. 1000	?	?
- 17. könnyű gárda-tüzér dandár	1319	26	317. lövészadosztály sávja
- 27. aknavető dandár	1304	69	Óbuda, Gábor utca, 108. és 180. lövészadosztály sávja
Továbbá			
105. tarackos dandár (a 7. áttörő tüzérhadosztálytól)	kb. 1000	?	Dél-Buda
12. rohamutász ¹⁶ dandár	kb. 1000	?	Raktár utca
14. rohamutász dandár	kb. 1000	?	Költő utca–Istenhegyi út
5. hegyi rohamutász dandár	kb. 600	?	

¹⁵ CAMO, fond: 240., opisz: 2779., gyelo: 1916. A 2. Ukrán Front hadrendje, 1945. február 1.

¹⁶ Oroszul: sturmovaja inzsenyernaja szapernaja brigada, magyar terminológia szerint műszaki rohamutász dandár.

Alakulat	Létszám	Lövegek	Bevetés helye
1. utász-ponton dandár	kb. 600	-	?
48.gárda aknavető ezred	kb. 400	-	Budakeszi, Buda Labanc utca
462. aknavető ezred	kb. 400	?	297. lövészadosztály sávja
51. aknavető dandár	kb. 1000	-	
38. légvédelmi tüzérhadosztály	kb. 2000	?	a teljes védelmi szakaszon
22. páncéltörő tüzérdandár	1181	?	Kelenvölgy
264. páncéltörő tüzérezred	kb. 400	?	Új Szent János kórház (az ezred a 22. páncéltörő tüzérdandár része)
két harckocsiszázad ¹⁷	kb. 200	19 harckocsi	teljes területen
Összesen	kb. 22110		

A Budát ostromló erők közvetlen alakulatai¹⁸

Hangsúlyozni kell, hogy a fenti hadrend csak a közvetlenül a városostromban érintett „Budapesti Csoport” erőit tünteti fel (ráadásul biztos, hogy nem teljes körben). Az ekkor még csak századszinten létező, átállt magyar honvédekből felállított budai önkénteseket külön nem említjük, mivel ezeket az egyes lövészadosztályokhoz osztották be. Február 11-én azok létszáma akik hadrafoghatóak voltak, még nem haladhatta meg az ezer főt.¹⁹

A 46. hadsereg illetve a 2. és a 3. Ukrán Front további jelentős tartalékokkal is rendelkezett, amelyek egy részét a kitörés elhárítására is bevetette (lásd 5. térképmelléklet):

Alakulat	Létszám	Harckocsi	Helyszín
4. gárda gépesített dandár	766	11+6 harckocsi	Telki-Budajenő
23. lövészhadtest törzs	kb. 800	-	Telki
49. gárda-lövészadosztály	4551	-	Mány-Máriaalom
9. légvédelmi tüzérhadosztály	kb. 1500	-	Zsámbék-Piliscsaba
12. hadseregközvetlen páncéltörőágyús dandár	kb. 1200	-	Perbál-Máriaalom-Páty-Telki-Tök-Zsámbék
11. lovashadosztály	kb. 4000	?	Páty
37. harckocsizó dandár	kb. 600	9 harckocsi	Páty
6. gárda gépesített dandár	1841	7 harckocsi	Biatorbágy

¹⁷ Az 5. és a 23. harckocsihadtesttől kikülönítve.

¹⁸ CAMO, fond: 240., opisz: 2779., gyelo: 1916. A 2. Ukrán Front hadrendje, 1945. február 1.

¹⁹ Tóth, 1985: 23. 12 századot említ egyenként 160 fős elvi létszámmal, azonban a századok jelentős része még szervezés alatt állt, a korábban bevetettek pedig súlyos veszteségeket szenvedtek.

Alakulat	Létszám	Harckocsi	Helyszín
19. lövészhadosztály két ezrede	kb. 1500	-	Telki-Zsámbék
10. lövészhadtest törzs	kb. 800	-	Piliscsaba
252. lövészhadosztály	kb. 4500	-	Pilisvörösvár
1505. önjáró tüzérezred	kb. 400	kb. 12 önjáró löveg	Pilisvörösvár
1255. páncéltörő tüzérezred	kb. 600	-	Pilisvörösvár
208. lövészrezred (a 99. lövészhadosztályból)	kb. 800	-	Pilisszántó
10. gárda-lovashadosztály	4444	-	átdobva a Dunán Pomáz térségébe
78. lövészhadosztály	kb. 6000	-	átdobva a Dunán Szentendre térségébe
Összesen:	kb. 33472		

A 2. Ukrán Front fő erői a kitörés sávjában 1945. február 11-én (a tartalék erőket kurzívval jelöljük)²⁰

Amint látható, a kitörés sávjában mélységben is komoly erők állomásoztak – és azokról a hadosztályokról még nem is beszéltünk, amelyek a 2. és a 3. Ukrán Front egyéb tartalékait jelentették. Összesítve a szovjet vezetés legalább 91500 katonát tudott mozgósítani a kitörőkkel szemben. Mindezzel Karl Pfeffer-Wildenbruch SS-tábornok, a Budát védő erők főparancsnoka saját rádiójelentése szerint 14300 ép és 9600 sebesült német katonát tudott szembeállítani. A rádiótáviratában említett 20000 magyar katona fiktív számnak tekinthető, amit az is igazol, hogy sem a kitöréssel kapcsolatos sírokban, sem az átjutottak között nem található sok magyar katona. A magyarok többsége végre sem hajtotta a kitörési parancsot, illetve az első adandó alkalommal elbújt. A kitörésben legfeljebb ezer magyar katona vehetett részt, de többségük a szovjet ellenállást megtapasztalva hamar beszüntette a harcot.²¹

²⁰ A táblázat adatait az érintett egységek hadinaplói alapján állítottuk össze.

²¹ Ungváry, 2016: 187–200. még „néhány ezer” főben adta meg a számot. Jelen kutatásaink alapján egyetlen olyan magyar harccsoportot sem sikerült azonosítani, amelynek 150 főnél nagyobb létszáma lett volna. Február 11-én este a 12. tartalékadosztály, az 1. páncélosadosztály, a Budapest Őrzászlóalj, az Egyetemi Rohamzászlóalj, a Vannay-rohamzászlóalj harccsoportjai kb. 50-150 fővel rendelkezettek. A hadtestközvetlen egységek közül a műszaki és tüzéralakulatok a német kitörési terv szerint is csak a kitörő erők harmadikm, harcfeladatot nem kapó csoportjába soroltak be. Ez sem lehetett azonban túl sok, például a 10. gyalogadosztályból csupán egy tüzérosztály állt rendelkezésre, de ez az egység sem vett részt tényleges harcokban.